ދިވެހިރާއްޖެ: ކަނޑުދަތުރުކުރުމުގެ ގައުމެއް (4)

އިބްރާހީމް ހުސޭން ވަހީދު / 12 މާޗް 2022

(5 މާރިޗު 2022ގައި ޝާއިޢުކުރި ބަޔާ ގުޅާ)

ލިޔުނީ: ހާލިދާ ރަޝީދު-ފިރިއާސް

އިނގިރޭސިބަހުން ދިވެހިބަހަށް އަނބުރާ: އިބްރާހީމް ހުސޭން ވަހީދު

އެންމެ ފަހުން، އެއް ދުވަހަކު، އުދަރެސްފަރުން، މުރިނގުން މުރިނގަށް ދެމިފައިވާ ދިގު ފަރެއްގެ ރާޅު ފޮޅުގަނޑު އަރައިގެންނަށް ފެނިއްޖެއެވެ. ކައިރިޔަށް ބަލިއިރު، އެއީ ރާއްޖޭގެ ފަޅުތަކުންނާއި ފަރުތަކުން ވެސް އަރައިގެން ދާނެ ފަދަ ހުވަފެނީ، މަޖީ ޝަކުލެއްގައި ފެންމަތީ ފެންނަ ފަރުތަކެވެ. ދެން ފަރު އަތޮޅު ގޮތަށް، ޢެއްސޭ މުރިނގަށް އަރައިގެން ވެސް ދެއްވަމުން ދިޔައީއެވެ. ހަސްދުރުން އިރު ތިރިވެފަހުން، މަލާ ތިރި ރަށެއް ފެނުމުން، ހިތްވަރު ލިބި، ރޫހު ދިރުނު ގޮތްވެއްޖެއެވެ. އެއީ އަރައިގެން ރާއްޖޭގެ ރަށަކާ ވަރަށް އެއް ވައްތަރު ރަށެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މި ހުރިހާ ދުވަހެއްގެ މަތިން ކުރުވުނު ދިގު ދަތުރަށް ރިއާޢަތްކުރާއިރު އަރައިގެން ވާނީ ރާއްޖެއާ ވަރަށް ދުރުގައި ކަމަށާއި، ކުރިމަތިން މި ފެންނަނީ ރާއްޖޭގެ ރަށަކަށް ނުވާނެކަން ވެސް އެނގެއެވެ.

ކުރިއަށް ދުއްވުމުން ގޮސް ރަށް ގޮނޑުދޮށުން، ފަޅަށް ވަދެ، ނަގިލި ޖެހުމުން އިރުއޮއްސިއްޖެއެވެ.
ދަތުރުކުރެއްވި ފަހުގައި އޮތީކަން އެނގުނުގެ ގޮތުން ވޭގެ ބައްޕަމަށް، ބޭރަށް ފެންނާން ގޮތަށް، ދިއުމާއިފައި ބަޔާއްޖެއެވެ. އަހަރެމެން ނިންމައިގެން ރީތި މާދަމާ ހެނދުނާ އެއްގަމަށް ފޭބުމަށެވެ. މި ވަގުތު ހުވަނދުން، އުދަރެސްފަރުން، ދައްކާލާ ރަތް އައްޔައް ފިލާފައި، އެހެން އައްޔާއި ދުރުން ވެސް އަދި ކަޅުވެން ވިދާ ފެންނާކަމަށް ނުވެއެވެ. މާނެ އަނދިރިކަން ޖެހުން ފަށައިފިން، އުޑުމަތީ ވިދާބަޑާ ތަރިތައް ފެނިވަޑައިގަތާ ހިނގާނެފަދައިން، އަހަރެމެންނާ ދިމާއަށް ޖަހައިލައިފަ އަރި ހަޅު އުދައަސް ފެންމަތިން ފާރަކަށްއިޖެއެވެ.

ގެންނާ ކުރެއްވި ބިރުން އަހަރެމެން އޮވަރަށް ވޭގެ ހިތާމަޔާގެ ތެރެއަށް ވަދު ބޯސްދައި ތިބީމެވެ.
ބޭރަށް ނިކުމެ ހުރި ހަމައެކަނި މީހަކީ ވޭގެ މާލިމީއެވެ. އަލުން ބަލައިލުމުން ނުވައި، އެހެން އެންމެން، ހިތާމަޔެދޭހާ ހަމަހިމޭންކަން ތިބީއެވެ. ޖަހައިލައި އަރި އުޑަށް، މާތްކަން އަހަރެމެންގެ ވޭގެ ޖެހިލި ކަހަލަ އެބަހޯ އެކު ކަންމަތީގެ ބައްކަ ވޭއަށް އަރާ އަޅެ ހިލުމެއްޖެއެވެ. އެ ދަރިވަރުގެ އަށް، އަހަރުން ހިތާމަޔެގެ ދުރުން ބޭރަށް ބޭރު ބެހެއްޓިއިރު ފެންނޭ ސަރުކާރު ގެދުނުމާގައި ހުރި އިނގިރޭސިއެއްކެވެ. އޭނާ ހުރި ކުރުލަޖެހިފާއި އޮޕްކުރު ގޮތަށްބޮލައި ބޮޑުގައި ބޮޑު ބައިގެގެންނެވެ. މީހަކު ބެނިވަރުއްގެ މަތިވަތާއް ހުރި ފިއާބަދުނުކުލެއްގެ މީހެކެވެ. އޭނާއާ އެކު ހީވީ ކުރެޖެހިފާން ފިއްތައި، ހެއްގަދާ ހީވި، އޮފިސަރާގެ އިސްޓާފުން ދިގު، ބަޑުބޮއްޓެގެ ބޮ މީހެކެވެ. އިނގިރޭސިފާގެ ވަރަކަ ހުރި އުކުފޮރި ރަގަޅަކެވެ. އޭނަކަށް ކުރެހި ހިއް ހެއްދޭއެވެ؟ އަހަރެމެންގެ ބޮޑުއިން ހަމަ އަކަށް ފެށި އިނގިރޭސިބަހުން ނުދަންނައެވެ. ބަޔަކު މީހުންނަށް އެނގޭ އެ ބަހުގެ ވަކިވަކި ބަސްބަސް އެއީ، މި ފަދަ ދަސްކުރަމުން އައިސް، މީހަކަށް ކަމުއްދިރުމަށް ފަހުމުކުރަން ދިނުމަށް ބޭނުމެއް ހިފޭނެ ބަސްބުރަކަށް ނުވިއެވެ.

މާލިމީ ބުނާގޮތުން، އަހަރެމެންގެ ބަރުނަގާ ދެނެވެސް އޭނާ ދަންނަނީ ދަންނަބަޔި ބަހަކުން، މިއީ ކޮން ރަށެއް ނުބަލައި ފުރަތަމަ، އިނގިރޭސިވިލާތަށް އެކުގެ ފަހުން ވިލާތިގެން، "ފުރުތުގެ ނަރަސް" އޭ ބުނެފިއެވެ.

އަހަރެމެން އޭނާ ހިތައިން އެދުނު އެދެފި ބާރުގެ ދޫވާނެ މަގުން ތަނަވަސްކަމެއް ދިނުމަށެވެ. އޭނާ ތެޔޮނަކަން ދިނީ އޭނާގެ ވެރިނަން އަހަރެމެންގެ ހަބަރު ދޫނާ ކަމަށާއި އެ ފުރާތީން ބިފި ޖަވާބަކަށް އިންތިޒާރުކުރާނެ ކަމަށެވެ.

އަހަރެމެންގެ ބައެއް މީހުން ފެންވަރައިލައި ގޭން ތަރިކޮލައިގަތުން އެއްގަމަށް ދާން އުދާ ވާރަކަ ބޮޑުމެން

އަނެއް ދުވަހު އެއްގަމަށް ފޭބުމުގެ ހުއްދަ ދިނުއެވެ.

ޕްރޮވިޑެންސަށް ޚާއްޞަވަންތަ، ޚާއްޞަގެ ބަހެއް ފަދަ ބަހަކެވެ. ބަހުގެ ގޮސްޖެހުންތަކުގައި ހުރި ވެސް

ޚާއްޞަގެ ބަސްތަކުގެ ގޮސްޖެހުންތަކުގައި ހުރިހާ ކަހަލަ ދިމާލުން ދޭހަވެއްޖެއެވެ. ބަހުގެ ބިމަޔާ ވެސް ފަރުބަދަ ނުވި،

ފޮނިރިފައިވާ ފަޅި ބިންގަނޑެއްގެއެވެ. އެކަމަކު މި ބަހުގައި ހުރިފައި ހުރި ވަރުގެ ދިގު ފަންނިޔާތަށް، އަހަރެމެން

ޚާއްޞަގެ ބަހަށްރުގައި ރުއްރުއް ހުރިފައި ނުހުންނަނީ އޭގެނިފަރަކު ބަންނާން އަހަރެމެން ދިވެހިން ރުއް

ކަނޑާހަދާލީއެވެ. އަހަރެމެންގެ ބަހުގެކާއި މިރަކާ ދެމުދު ހުރި ހަމައެކަނި ފަރަގަކީ މި ބަހުގައި ބޭނުއްރު

ގެނދެގޭ ކަމެވެ. އުރުގައް ގެނދެވެނި ކުރިކޮށްފައިގަވެ. ނަމަވެސް ބަދުގައް ވަނީ މިނިވަންކަމާ އެކު ބަހުތަކުރަހަށް

ދުކޮށްލައިފައެވެ. މިތަނގެ އެފަރިކާގެ ބަޔަކުން ދިރިއުޅެނީ، ޕިނިޕިންޖަން ހުރިހަ ގެތަކެއްގައެވެ. އެ މިހުންނަ

ދިވެހިންނަން ވެދަ މާ އިސްކޮޅުން ދިގު، ޗާންގައި ވަރުހުރި ހަނިތަކެއްގެ ވެރި ބައެއް ވެސް މެއެވެ. އެ މިހުން

ލޮނުއެގޮނި ފަރަންސީސިބަސް ކަމަށް ވާތީ އަހަރެމެންނަން އެ މިހުންނާ ބަސްލޮރަހަދާކަން ނޫނެގެއެވެ. ދެން

އަނއްކާ އެމިހުން ހަމަ ތިބޭފައި، ތަން ގެގާވަރަން ކަކަކަކާއަގައި ބާރަން ހިނގެންދާނެއެވެ. މިކަންވެސް

އަހަރެމެން ދިވެހިންނަން އޮންނަނީ މާކަރާލާ ކަމަކަން ވެފައެވެ.

ކުރިން ބުނި އިނގިރޭސިވިލާ ދިރިއުޅެނީ، ރީތި ބަނގަލާއެއްގައި އެކަނިވާއަކަންޓެވެ. އެ ގެ އެއްލު

ވެއްޖެރުވަން އުޅެނީ އަހަރެމެންގެ ރަށްރަށްގައި ރަށްއޮފީސް ހުންނަ ފަދަ ފެށެކާގެއަކާއެވެ. ގޭ ކުރިމަތީގައި

ދިދަދަނޑެއްކާއި މާމާލާމިގެންފައިވާ ގަސްބަލްއެވެއެވެ. އަހަރެމެން އެ ރަށު ފަޅުގައި ބިޑޭން ޖެހުނު

ދުވަސްބަލާގައި، ކޮންމެ ދުވަހަކު ވެސް ވެޖެ މާދިޔާ އެ އިނގިރޭސިވިލާ ބައްދަލުވާކަން އެ ގެއަށް

ގޮސްއުޅެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވާހަކަ ވައިރުތާނެގެ ޖަރީޔާއިން އެ ޒާއިޤާގެ ވެރިންނަށް، އިނގިރޭސިވިލާ ވަރަ

ހަބަރުކަށްދީފައިވާ ކަމަށް އިނގިރޭސިވިލާ ގެ ބާރާއިން އެނގިއްޖެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެޖެ ކޮޅަށް

ކާއްޑުކާރި ހަސްތާރެވިއިން، ކާރިޔަރު ނުރުވަގަ ހުރި ނުވައިގެ އަހަރެމެން ދިރިއުޅުނަ މުޤާރަބާ ކާއްޗާރު ކާއްކުމަރަނގި

ބަނަގޭއި، އެ އިނގިރޭސިވިލާގެ ކިރާއިން އެދުނު އެ ރަށު ރަށުކޮށް ކާރިއުޅެދުގެ ހުށަހަޅަރަވެ. ތިޔަ ދިރިން

ހުށަހަޅަން، އަހަރެމެންގެ ވެޖެ މިހަރު ކާރިއަކަން ރުކަން އަދި މަތްޖެރު ޖުހެގެން ތިޔަ ބުނި މި ބަހުގައި

މިހުން ކައިއުޅެނީ ދުވިން ވެސް ރުއްރުއްޕުރަން ވެރިފައި ހުރިނަ ކާރިކަމާއި ރުކަން އަރައިއުޅެނީ ވަގުދުރު އަދި

ވަގުތު ކަމަކެވެ. ދެން ތިޔާ އަހަރެމެން ގޮވައިގެން ގޮސް ބޭނުކާރިބައް ފުރިޖަހައިފައިވާ ތަރައްޤީ ދައްކައިދިނެވެ.

އެ ބަހުގެ ބަސްބުނަދު ގަސްތަކުގައި ބަސްބުނަދު ކަރުވާ ރިއްސައްޕަރިޔާއިފައި ހުރިބެން ފުސްގެން،

އަހަރެމެންގެ ކާރިކަމަށް އެ ބުނުން ގަރަކުން ބަސްބުނަދު ކަސްޖެހިއްސާ އެސްތި ބަސްގެލޮ އެއްކުރުން، އެ

އިނގިރޭސިވިލާ ހައިރާންވެލާނު ހުރި ކާރާއިނިޔާއްކަލާއް ނުދާނަނަ ކާލަން ބުނަބުނު. ދެން އެބަރު ބަސްބުނަދުވާއް

ނަގައިގެން ހުރި، ކާނީކަމުނު ކަހަލަ އެއްކަކާރު ބަފާނު ފަދަ ކުނިލާލާރުން އެއްރު ބަރަހަތުއެގެން ހުރިވާއި

އެ ބަހުގެ އެފިރިކާގެ މިހަކު ކުރިރު އެއާ ބާނު ގޮރުން ސުވާލު ކުރަމުން އެކާ ނަނގަތީ އެއި އެ

ބަހުގައި ހަމައެކަނި އޮރަން ކާނދުރުން ބޭނުނުކާރު އެއްޗެއް ކަމަކެވެ. މިފަދަ އަހައިފައި އެ އިނގިރޭސިވިލާ

އަހަރުމެން ގޮތުގައި ބުނީ "ކަލޭމެން ބޮޑުން ވަރަކަށް ބަނޑުބޮޑުކޮށް ކަނޑުޖެހޭނެ" އެންމެ ރަނގަޅު ކަމަކަށް. އެ އުފިޔާ މީހާގެ ވާހަކައިން އަހަރުމެންނަށް ހީވީ އެރަނު ކާލިކު އިންސާނުން ކަމުން ކަލޮންޑާވަރު ރަހަނުބައި އެއްޗަކަށް ވާނީ އެ މީހުން ކައިންތުނީ ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން، އަޖުމަ ބަލައިލުމުގެ ގޮތުން، ދެލިން ބަނޑުބާލުމާއި ކަނޑައިގެން ގޮސް ކައްކައި މަޖެލުމުން ރަހަބަލައިލުމަށް އަސްލާ! އެއީ ހަމަ ވަރަށް މީރު ބަނޑުބާލުކަމެވެ. އެހެންކަމުން އެއްގަމަށް ގޮސް އަހަރުމެން ބޮޑުން ވަރަކަށް ގެނެސް ކާލީ ކަނޑައިލީމެވެ.

ކުޑަދުވަސްކޮޅެއް ފަހުން، އެއް ދުވަހަކު އަހަރުމެން ގެންދަނީ ޖުޒީރާގެ ނަސަރަށް ބޮޑު އާގުބޯއް އަތުވެއްޖެއެވެ.

ވަޅު

މި ރަށަށް ދަތުރުކުރެވުނީ ދިއުމަށް އެއީ އަހަރުމެން ނުހަނު ދެރަވެ ހިތާމަކުރާމެން ޖެހުނު ކަމަކަށް ވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެ ބޭރު މީހުން އަހަރުމެންގެ މުދާކޮޅު ގެންގޮސްދޭން އެއްބަސްވީކަން އެއީ ހިތްތަކަށް ބޮޑުމަވެސް ވަރުއެގެ ތަސައްލީއެއް ލިބުނު ކަމަކަށް ވިއެވެ. ފުރަތަމަ ދުވަހު ދަތުރުވެ ނުވަތަ ދެ ދުވަސް ކަނޑުމަތީގައި ވީ ފަހުން އަހަރުމެންނަށް އެ ރަށްޓަކާގެ (ސިޝެލްސް) ފެނިގެން މާލެއަށް ދެވިއްޖެއެވެ. އެއާއެކު އަހަރުމެންގެ އުންމީދުތަށް އާވެ، ތާޒާ ދިރުން މިލިފައްޖެއެވެ. އެހެނީ، އެ ރަށަކީ ބާޒާރު ވިޔަފާރި ހުރިމާ އެކު މަޑުކަށް ހަދައި އެދުމަށްފުރައިވާ ރަނގަޅު ރަށެކެވެ. ބޭބެމީހުން އަހަރުމެން ގެންގޮސް ބޭނީ އެރަށުގެ ފެހިކުރެއިވާ މުޅިމާސަރައްކަށެވެ. ހިތާމަ ހުރި ކަމަކީ އެ ތަންގެ އަދި ވެސް ނުވާތިކަ ބާޒާކަމެވެ. އެތަނުގައި މަސްދުވަހު ތިބެމަދާއި ކައިންބުރިމުގެ ހަރަދަށް އަހަރުމެންގެ މުދަލުގެ ބާޒާރީ ދުހުނި ވިއްކައިލާނެވެ. އެ ރަށުގެ މީހުންނަކީ ވަރަށް ހިތްހެޔޮ، ރަޙްމަތެރި ބައެއްކަމެވެ. އާދެ ގިނަ މީހުންނަކީ އުފިޔާގެ ބަޔަކު ދަރިކައުތުއްކާގެ މީހުންނެވެ. ނަމަވެސް ބައެއް މީހުންނަކީ އަހަރުމެންނާ އެއް ވައްތަރު އިންޑިއާ ދަރިކައުތުއްކާގެ މީހުންނެވެ. އަހަރުމެން އެންމެ ހައިރާނުވީ ކަމަކީ އެ ރަށު މީހުން، އަހަރުމެން ރަށްޓަކާގެ ފެހިރާ މުހައްމަދު އަދީނުގެ ނަސްލުން ފެސް އަހައިފައި ނުވާ ކަމެވެ. އެ މީހުންގެ ތެރޭގައި ތިބި އެންމެ ހިތްވަރައިގެން ތިބި ބައެއްމީ މީހުން ފެސް މިއަކަން އިސްތިސްނާއެއް ނުވެއެވެ.

އެތަނުގެ ފެހިކަމުގެ ފަރާތުން، އެއް ދުވަހަކު، އެންމެވެ އަދަނަން ދާ ބޭބެއްގައި އަހަރުމެން އެންމެން

އަދަނަށް ފޮނުއްވަނީ ކަމަށެވެ. މިއީ އަހަރުމެން މުޅިން ނާކާމިޔާބު، ކަރުއެދުން ހަބަރަކަށް ވިއެވެ. ފެހިންނަށް ދެނެތިވި އަހަރުމެން ދާން ބޯޓުންވަނީ އަހަރުމެންގެ ރަށްޓާ ޖެހިވަދި އެހެން މަސަކަށް ނޫން ކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް ފެހިން ހިތާމަޔާ އެކު ވިދާޅުވީ ސިޝެލްސް އިން ރަށްޓާ ދާ ބޭބެއް ނެތުކަމަކާއި ޖުމްލަން ޓިކެ އަދަނަށް ފަދަ ބޯޓުފެހިކަމާއި ދުރުގެއި އެއްނަކަ ކަނޑުމަތިވެސް މުޅިން ބަނދަރަށް ކަމަށެވެ.

ހަފްތާއެއް ނުވެ، އަހަރެމެންނަށް އަތަށް ޖެހުނީ އަނެއް އާދުބަޖަހެކެވެ. އަނެއްކާ ވެސް ނުދަންނަ އަދި ބަނދަރަކަށް ދާން ޖެހުނީ އަހަރެމެން ތިބީ ހޫނު ގެއްލި، އެދިލާލިވެފައެވެ. އެނބުރި ރާއްޖެ ދާ ހިތުން އަވަދިވަނީއެވެ. މިހާތަނަށް އައިއިރު އަހަރެމެންގެ މުދާކޮޅު ވަނީ ވިއްކައި ގޮތްގަނޑަކަށް ހުސްވެފައެވެ. ދެން އަނެއްކާ އަހަރެމެންގެ ބައެއް މީހުން އުޅެނީ ބަލިވެފައެވެ.

އަހަރެމެންނަށް އަދަނަށް އާދެވުނުއިރު، އެ ބަނދަރުގައި ކާއްޗޯއަން ދާ ބޯޓު ބޮޑެއް އޮތީ އަހަރެމެން ވަގުތުން އެ ބޯޓަށް ބަދަލުވެއްޖައީމެވެ. ނަޞީބަކުން ދެ ދުވަސް ފަހުން އެ ބޯޓު އަދަނުން ފުރައިގެން ކާއްޗޯއަން ދަތުރުކުރަން ފަށައިފިއެވެ. ފާހަގަކޮށްލެވޭ ފަދަ އެއްވެސް އާދަޔާ ޚިލާފު ކަމެއް އެ ދަތުރުމަތީ ނުހިނގައެވެ. ޓޯކިއޯއިން ހޮވޭ ގޮތުގައި އެންމެ ފަހުން އަހަރެމެންނަށް މާލޭ އާދެވިއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް ރަށަށް ދާ އޮޓީއަކާ ދިމާވީ މާލޭގައި ދިބާތާ ދުކިއެދުމަކީ ހަފްތާއެއްގެ ފަހުންނެވެ.

އަހަރެމެންނަށް އެނބުރި ރަށަށް ދެވުނީ ފުރިހަމަ ހަ މަސް ފަހުން، ޖެހު ހުސްވެ ބަލިފާރަތު ވި ފުރަސްނުވެ. އެ ދަތުރު އަހަރެން ރަށަށް އަންނަން ޖެހުނީ ކުދިދަރިންނަށް ފަސާސްޓޯގަކާއި އަނބިކުއްޖަކަށް ލިބާސް ކަނޑޭގެ ތޯފާތައް ހިފާވައި މުޅިން ހުސްއަތަށެވެ. އެހެނަސް ސަލާމަތުން އަނބިދަރިންނާއި ގޯތިފާރާގެ މީހުންގެ މެދަށް އާދެވުނީ، އަހަރެމެން އެންމެން ވެސް ރީތި އުފަލުންނެވެ. އަހަރެމެން ފަހަރެއްގައި ބައިގެންނާ ބަޔާއް ވެސް ފޮނުވި، ބައިގެން ގެސް، އެއިން ދަރިކޮޅުކާ ވިހާފަހަރިވިއްސާއި އާދޭ ފޮޅުވިއްސެން ބައެއް ފޮރުވަރު ފޮނާވިދަނީ ހިކިފަސްތާންކައި ފައި ނުޖެހި ހަބަރެއް ވެސް ނުވެ، ކަނޭމީގައެވެ.*

މިގޮތަށް ބިރުގަނޑު އޮޔާއެއްގެ މީހުންނަށް، ކަތީގައި ބަހާނަކޮށްގައި އެވާ ފަރުދެއްކާ، ފަރާތުގައި އެނބުރި ކާރެއް އާދަވީގެ މުދަލުނިވި ދާރީނޭ، އެ ހަޑަލު ކާރެއްގެ ނޫސްމަރާގެ ފަރަހަދަ ސަލާމާގެ ފަރަ ސަލާފިގެން އަކަ ހުރި ހަބަރަކާތް އެންނަނީ ވެފައެވެ. އަދި އެފަދަ މީހުން ކާނޭމީގައި އުފެދުން ޖެހޭ މުސްތަޤުބަލުގެ ވާހަކައެއް އެއީ ދުރުމީން ނަގުލާރުވުމުން އަންނަ، ނުހަނު އަހާރިތާ ވާހަކަތަކާ ވެސް އެންނަނީ ވެފައެވެ. މިފަދަ ވާހަކައެއް، ބައެއް ފަހަރު، ޤަދީމީ ލިބޭއި ލަވައިގެ ސިފައިގައި، އެކި ރާގުތަކަށް ވެސް އުބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ކިޔައިއުޅެއެވެ. މަޝްހޫރު ދިވެހި ލަވަކިޔުންތެރިއާ ޖެހުމު ދަންކަމަނާގެ އެއްޗެ މަދުބަލު އެއް ލަވަކިޔާ ވެސް މި ގޮތުން ކަނޭވެ މަރުވެ ދިޔަ ދަތުރުވެރިއެއްގެ މީހުންގެ ވާހަކައެވެ. (އެ ލަވަޔަކީ "މި ފަހަރު ކާރި ދަތުރުގެ ތަކުލީފުން ހިތްކުރިކުރި ވެއްޖެއޭ ދުން... މިލަވައެވެ)

މި ގޮތަށް ބައި ގެއްލިގެން ވެސް ނުލާ ބައްތެއްކާއި އެޖެއާޖެ ފަހަރު އުކަނޑައް ނުނުވެ. މިއަށް ވުރެ ކުރި އުޅަނދުފަހަރު ވެސް، އެއް ރަށުން އަނެއް ރަށަށް ދުވަތަ އެއް އަތޮޅުން އަނެއް އަތޮޅަށް ކުރާ ދަތުރުތަކުގައި، އާދައިގެ ހުންނަ ގޮތުން، ބައެއް ފަހަރު ރާއްޖެ ފަހަރުގައި ބައިގެން ދާ ތަން ވެސް އާދެއެވެ. މިގެ ތެރޭ

ހަތަރު ގަޑުނުއެއްގެ ކުރިން، މިގޮތުން ބާރަ މީހުންނާ އެކު ފުވައްމުލަކުން ހުވަދުއަތޮޅަށް ދަތުރުކުރި ދޯންޏެއް ގަދަ ވައިގައި މިސްރާބު ގެއްލި ގޮސް ޗުވަވައްސަން ދުވު އެތާނގެ ފަރަކަށް އަރި މަގާރާމު ނުކުތުވާ ވަރަށް ހަރާކުވިއްޖެ.

ޗުގަވަރި ނުވަތަ ބޮޑުހަލޯސްގެ ބަރަބަލީޔާ ދާ ފުރަސްވަރު ބޭ ވާ އެކޮ، މިހުންދުވަ، ޗުގުބަރަބަލީކާލާވެ.
ފުވައްމުލަކުގައި ލިބޭ މީހުންނަން ގެއްލުން ދީރު ދީރު މީހުންނަން ވެ ގޮތްއް ދުނިގަނޑާނ ނާނގަނިޔާ،
ދޭހިމީހުން އެ ހަތަރު ބަރަރަ ޗުރުކުރާން ވަރަށް މޮޅު ބޮޑުބޭރުން ކުރިއްވެ. އެބައިމީހުން ހުރި ގޮބޭ، ޗުގަވަރީގެ ބަރަބަލާގައި ބޭސްއަލައިގެން ކާނާމު އަހަރަކު

ފްރިގޭޓް

ވެސް ހުގަނޑުމުސްމަން ރާއްޖެއަށް ހިޖުރަކުރާ ފްރިގޭޓުދޫނިބޮކުން ދޫންޖެއް ހިފައި، އެބައިމީހުންގެ ހުރިއަހުވާލު ބާޔަންކޮށް ރަދު މީހުންނަށް ސިޓީއެއް ލިޔެ، އަސްރުގެ ފަހިގައި ސިޓީ އާފައިލައި ރާނިފަހަރުން ބަނދުލުމަށް ފަހު އަސްރު ދާކުރީއެވެ. މިގެ ދޫނި ހިފާފައި، ހުރާ ބަނދަލުން ކޮޅުއެފު ކަންކޮށް ވެސް ވާރިއެވެ. މި ގޮތުން ނަގާބުކުން، އެއްކަލަ ފަހިގައި ސިޓީ ބަނދުފައިވާ ދޫނި އެ ރަށު މީހަކަށް ހިފުއްޖެއެވެ. މިއާ ވިދިގެން ފުވައްމުލަކުން އާޖައްސާ ދަތުރުކުރި، ޗުގަވަރުސަން ގޮސް، އެ ރަށުގައި ހުރި މީހުން، އަސްލުރި ރަށަށް ގެނައީއެވެ.**

ދިވެހިންގެ ތާރީޚުގައި ދެކެވޭ މީހުން ބާރާބަލުގެ އަޑުހީބުކަށް *** ކިޔަނީ ހުގަވައްސާވެ. އޮތުރުމީހުން ކިޔަނީ ޗުގަވައްސާވެ.އެކަމަށް ދެކެވޭ މީހުންނަށް ވެސް، ދެކެވުނުގެ އަޑުހީބުކާއި މާކަނޑުކެން ވަކިވެ، ދެކެވުނަށް އަންނަ ޗުގަވަރީގެ ހަމަތު އުނގެނި ވަރަށް ހުޅަނގުނާވެ. ދެކެވުނުގެ މުސްކުޅިންގެ ޖުރުން އަޅުގަނޑު އަހަރުފައިވާ ގޮވުގައި އުމީހުން "ހުގަވަރި" ކިޔަނީ ހަމައެކަކު ބާރާބަލު އެކަނބަލަކަށް ކުރުނެވެ. އެ ނަމަށް ކިޔަނީ ސިފައިސާއި މުރުތަކާ، ރިސޯޓުއަންނާއި ބޭރުފައިގެ ބަރަބަލާއި ވެސް ހިފުން ގޮވުނެވެ. މިހުރި ބަރަބަލަކީ ވެސް 16 ވަނަ ގަރުނުގެ ފަހަކަށް ނުވަތަ 17 ވަނަ ގަރުނަށް ދާންދެން ވެސް މީހުން ނަގާ ޗުގުބަރަބަލާއެއްގެ ގޮވުގައި ހުރި ބަރަބަލާވެ.

ތާރީޚީ ނަޒަރެއް ހިންގައިލާއިރު، އެ ހިސާބު ދެކުނުގައިވާ ހިންދުމާކަނޑުގެ ރަށްތަކަށް ދިވެހިންގެ
މާޒީގެ ޝަރަފުވެރިކަމެއް ހުރިކަމަކަށް ނުފެނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ރަށްތަކުގެ މަސްލާ ހުސްފުރާޅަކަށް،
އެއްވެސް ލިޔުއްގައި ދިވެހިން މާޒީގެ މަސައްކަތްތަކުގެތަފްޞީލެއް ނުވެއެވެ. މީގެ ސަބަބަކީ ތާރީޚާ އެ ގޮސްގޮސް
ދުރުދުރުގައި އޮތީ މާކަނޑުގެ ދިގު ރާސްތާއެއްކަމަށްވެފައި، ދަތުރުކުރާ މަގުމަތީ، ރާއްޖެތެރޭގެ ދަތުރުތަކަށް
ފަދައިން، ރަށަށް ޖެހިއްސައިގެން ތިބޭފަދަ އަމާން ރަށްތަކެއް ނުވުމާއި ފަތުރުވެރިކަމުގެ ނަމޫނާތަކުން
ފުރިހަމަ ދަތުރުތަކެއް، އެހެން ދެޔަރު، އެ ރަށްތަކަށް ދާން ޖެހޭ ފަދަ މުއާމަލާތެއް ވިޔަފާރިއެއް ވެސް އެ
ރަށްތަކުން ލިބޭން ނެތުމާ ކަމަށް ވެސް ވާނެއެވެ. ތާރީޚުގެ އެކިއެކި ދައުރުތަކުން އަޅާކިޔާނެ އަހަރެއްގައިވާ
ގޮތުގައި، މި ދުނިޔެ ރަށްރަށުގެ ދިރިއުޅުން މުޅިން ވެސް ދުވަސްފަހުގެ ހުރި، ދިރާސާ ގޮތަކުން މަގު
ކަނޑައަޅާ، ދަތުރުމަތި، ތާރީޚް ނިދިފަ ބެހިގެން ގޮސް. ނަތީޖާއަކީ ގޮތުން އެ ރަށްތަކުގައި، ވަކި
އުސޫލެއްގެ މަތިން ވިހުން ވަޒަންވެރިކޮށް، އާބާދުކުރާކަން ދިރިއުޅުން އެއްވެސް ސިފައެއްގައި
މަސައްކަތްތަކުގެތަފްޞީލް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ވަރަށް އިރު ޖަމާކުރައްވާފައި، އަދިއަދަ މުސްތަޤުބަލުގެ ފެނުކަމެއް
ހިނގި، އަދި މުސްކުޅި ސަމާލުކަމެއް ވެސް ލިބޭ، މައިގަޑުގައި ނުވަތަ ބާރު ޖަޒީރާއެއްސާ ކުރީގެ ރަށްތަކާއި
މަޢުލޫމާތު އުނގެނިފައިވާ، ހިންދުމާކަނޑުގެ ހަމައެކަނި ގަޅުމަ ދިރިހުރިއްޖެއެވެ.

(ނިމުނީ)

މުތަރުޖިމުގެ ނޯޓު:

ހާވިޑް-ބްރިޓިޝް ޤައުމުގެ ޖޯރޖް ބަޔަން މި ފަހަރު ތަރުޖަމާކުރާތަން ގަސްދުކުރި ތަންކޮޅު، މި ހިސާބަށް، މި ސިލްސިލާގެ ހަތަރު
ބައިން، މި ނިމުނީއެވެ.

ހަވާލާ ނޯޓު:

*ކަނޑުމަތީގެ މަރަކާ ހެޔޮ މަރުއްކަމަކަން، އާންމު ޒުވާނުގައި، ދިވެހިންގެ ދުރުގައި ގޮތުމުކުރިވެފައެއް ނުވެއެވެ.

**މި ވާހަކަ 1990 ވަނަ އަހަރުގެ ދުވަހެއްގައި، އަލުގަނޑަކު ކިތައިދުއްވި ފުވައްމުލަކު ދިގުވާނެ، ކަލިބޭ އިބްރާހިމް
ސަޢީދުވެ.

***ތޯމަސް މިޔި ފުރަތަމަކުގެ ޖައްގަރާފީގެ އިލްމުވެރިން ފާވަފަރީގެ އަތޮޅުތަކަށް ދިޔައީވާ ނަމުކަވެ. މި އަތޮޅުތަކުގެ ރަށްތައް
ފުރަތަމަ އާބާދުވި 1793މ. ގައި ފަރަންސޭސިން، އެއިން ރަށްއްގައި ކާރިތޮޓާ ހަލާކު ކާރުހާލަތް ގާއިމުކޮށް، އެތާނގައި
މަސައްކަތުކުރާ މީހުން ދުކާނުއިންޑިޔާއިންނާއި އެފްރިކާއިން ގެނައުމާ ވިދިގެންނެވެ. ހަމަ

މި ދުވަސްވަރު، އައިލް ދި ފްރާންސް(މޮރިޝަސް)ގައި ހުކޫމް ބަހި ތިރިރައި ތިބޭ މީހުން ފުރަސް ޗާގޯސްގެ ރަށްރަށް ބަދަލުކުރެވުނެވެ. ނެޕޯލިއަންގެ ހަނގުރާމަތަކަށް ފަހު، ޗާގޯސްގެ ވެރި ބަޔަކަށް ވީ އިނގިރޭސިންނެވެ. މިގޮތުން، އެއްބަޔައްގެ އަޅުގަނޑުން އަނެއް ބައެއްގެ އަޅުގަނޑުމެން ފުރިހަމަ ފުޅާ، ހާއިދާ ދިރި އަރަކުތަކުގައި، މި ރަށްތަކުގެ ރަށްވެހިންނަށް "އިލޮއިސް"ގެ ނަން ދިނީ، ޗާގޯސްޓަބަކާއި އެފްރިކާގެ ބަޔެއް މަހުޖަނިޔާ އަމިއްލަ ބަދަލުކޮށްފައި މަޑުއްވަނީ ބަރަކަ ކަމުގައި ފެނުނެވެ.

އިނގިރޭސި ސަރުކާރާއި އެމެރިކާއާ ދެމެދު 1972ވަނަ އަހަރު ވެވުނު އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން، އެމެރިކާގެ މިލިޓަރީ މަރުކަޒެއް ގާއިމުކުރުމަށް ޗާގޯސްގެ އަތޮޅެއް ވަކި އެމެރިކާއަށް ކުއްޔަށް ދިނެވެ. މިއާއެކު ޗާގޯސްގެ ރަށްތަކުގައި ދިރިއުޅުނު 1400އެއްހާ "އިލޮއިސް" ބަދަލުކުރިކުރެވިއްޖެ ނުވި، މޮރިޝަސްގެ ޗިޓްޔާ އަވަސްގަނޑުގަތަކަން ބަދަލުކުރެވުނެވެ. މި މީހުން މިހާރު ވެސް އެދިއުޅޭ ދެ ނު މީހުންގެ ރަށްތަކަށް އެނބުރި ދިއުމަށެވެ. އެމެރިކާގެ މިލިޓަރީ މަރުކަޒުގެ ސަބަބުން ޑިއާގޯ އެހެން އެއްވެސް ބަދަލެއް މިހާރު ޗާގޯސްގެ ރަށްތަކަކަށް ނުގެނެވެ.

ޗާގޯސް ބޭނުން ގެންދެވުނު ފުރަތަމަ ބަޔަކީ އެތިރީމަތީގެ ފުރަތަމަ ދިރިއުޅުނު ބައެއް، އެ މީހުންގެ ދުވަސްކޮޅު ފުރާނަ ޗާގޯސްގެ ރަށްތަކުގައި ވަނީ ބޭރުވީ ކޮށިގެ(ކޮޕްރާ) އާ ގުދުވާ އިނގިރޭސި ބައިގަނޑު ހާސް ދިނީ. ދެބައިމީހުން އެ ބޭނުމަށް ވެއް ކިޔާ ދަރިކޮޅު ކޮށީ ވެ(ސޭޝެލްސްގެ ވިރިކަމުގެ ދަށުގައި ހުރި) އަށް ބަދަލުކުރުމަށް އުޅުނެވެ. ޗާގޯސްގައި ވަކިން ގެނަ އަދަދަކަށް ދޫކުރި އުޅުނެއް އިނގިރޭސި ހާސް ފަސް އެބަހުރި ރާއްޖެއެވެ. މިއީ ފަސް ތަނު ވާހަކައެކެވެ. ވަކި ދުސްވަރުގައި ދުރުންގެ އަތޮޅުތަކެއް އަންނަ ފުރިހަމަ ދުނިޔަތަކާ ފަސް، ޗާގޯސްގައި ހުސް އަތަރެއް، އެތަނުގައި މިހާރު ބޭރުވާ ދުނިޔަތަކެވެ.

ޗާގޯސްގެ އެންމެ ދުރުތަން އާދެ ރަށްކަތަން ވާ އަތޮޅު ގަލާއި ޗާގޯސް އަތޮޅުގެ އެންމެ އުތުރަށް ހުރި ރަށާ ޕެރޮސް ބަނޑާސް އަތޮޅުގެ އަދިވެސް ނާދޭ ޗާގޯސްއާ ދުރުމިނަކީ ގާތްގަނޑަކަށް 500 ކިލޯމީޓަރެވެ.

އެއްގޮތަށް ސޭޝެލްސްގެ ވިރިކަން މާލެއާ ދުރުމިން 2000 ކިލޯމީޓަރަން ވުރެ ވެސް ދުރު ރާސްތާއެއްވެއެވެ.